ULUSLARARASI SOYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANISTIC SCIENCES

MM-IJSAHS (2018) 1 *(3)*:1-19

Marx'ın Tarih Anlayışı: Tarihsel Materyalizm

Karl Marx's History Understanding: Historical Materialism

Çiğdem YURDAKUL*

Özet

Marx kapitalizmin ve sanayileşmenin oluşum sürecinde yaptığı gözlemlerle, bugünü anlamak adına da çok önemli tespitlerde bulunmuş, böylelikle de hem ekonomik hem de toplumsal analizler barındıran tarihsel materyalizm anlayışını ortaya koymuştur. Marx, tarihsel materyalizm anlayışıyla kapitalist süreci ve beraberinde gelen yabancılaşma olgusunu eleştirmiştir. Materyalist tarih anlayışı çerçevesinde de toplumdaki değişimlerin neden ve nasıl gerçekleştiğini anlamaya çalışmış ve tarihi de ekonomi temelli sınıf çatışmalarının tarihi olarak görmüştür. Bu anlayışı çerçevesinde Marx, Dünyayı sadece anlamak ve açıklamakla da yetinmemiş aynı zamanda dünyayı değiştirmeye de çalışmıştır. Bu sebeple de kapitalizmin karşısına sınıfsız toplumu bir çözüm öneri olarak sunmuş ve düşünceleriyle insanı kapitalist sistemin boyunduruğundan kurtararak, özgürleştirmek istemiştir. Ona göre insanın özgürleşmesi de ancak insanda yanlış bir gerçeklik algısı oluşturarak, kendini gerçekleştirmesini engelleyen yabancılaşma, din, ideoloji gibi tüm olguların ortadan kaldırılmasıyla mümkün olacaktır. Biz de bu sebeple, günümüzde kapitalizmin hız kesmeyen yükselişi karşısında, Marx'ın 19. Yüzyılda ortaya koymuş olduğu düşünceleri bugün adına hala önemli ve değerli görerek, bu makalemizin konusunu' Karl Marx'ın materyalist tarih anlayışı' olarak belirledik. Marx'ın tarih anlayışını bütünlüklü bir bakış açısıyla sunabilmek adına da felsefi sistemindeki temel kavramlarına, düşüncelerine ve eleştirilerine kısaca değinmeyi uygun gördük.

Anahtar Kelimeler: Karl Marx, Tarihsel Materyalizm, İnsan Emeği, Kapitalizm, Yabancılaşma, Komünist Manifesto.

Abstract

Marx, with his observations in the process of formation of capitalism and industrialization, has made very important determinations in order to understand the present, thus revealing an understanding of historical materialism that includes both economic and social analyzes. Marx, with its historical materialism, criticized the capitalist process and the accompanying phenomenon of alienation. Within the framework of materialist understanding of history, he tried to understand why and how changes in society took place and considered history as the history of economy-based class conflicts. In the framework of this understanding, Marx did not only understand and explain the world but also tried to change the world. For this reason, he presented the classless society as a solution to the opposite of capitalism and wanted to liberate man from the yoke of the capitalist system with his thoughts. According to him, the emancipation of man will be possible only by eliminating all the phenomena such as alienation, religion and ideology which prevent the realization of himself by creating a false perception of reality in man. For this reason, in the face of the unceasing rise of capitalism today, we have determined the subject of Marx's ideas in the nineteenth century as still important and valuable in the name of today, and the subject of this article as, Karl Marx's materialist understanding of history. In order to present Marx's understanding of history with a holistic perspective, we have briefly considered the basic concepts, ideas and critiques of the philosophical system.

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Bölümü ,Yüksek Lisans Öğrencisi, cigdm.yurdakul@gmail.com

Keywords: *Karl Marx, Historical materialism, Human labor, Capitalism, Alienation, Communist Manifesto.*

Giriş

İnsanoğlu tarihin belli bir bölümünde, yaşadığı çağla geçmiş dönemler arasında benzerlikleri fark etmiş ve geçmişle - bugün arasında geçmiş, şimdi ve gelecek içerisinde yer alan zamansal bir bağ kurmuştur. İnsanoğlu, insanlığın her alanda ilerleme kaydedilebilmesi adına bu fark edilen bağın, elde edilen bilgilerin ve tecrübelerin gelecek kuşaklara aktarılmasının da zaruriyetini idrak etmiş ve böylece tarih biliminin ortaya çıkışında toplumsal etkenlerin ne kadar etkili olduğunu da gözler önüne sermiştir. Ancak insanların tarihi ele alış şekilleri ve tarihten beklentileri yaşamış oldukları tarihsel olaylardan etkilendiği gibi, bireyin sahip olduğu kolektif bilinçten de etkilenmekte, birey tarafından da şekillendirilmektedir. İşte tam da bu sebeple, hiçbir tarihçinin konuya boş bir zihinle baktığını söylemek mümkün olmayacaktır. Bu yüzden dönemlerin, toplumların, insanların tarih anlayışları ve tarihe verdikleri önem kendi içlerinde farklılıklar barındırabilmektedir (Göymen, 2007, s.1).

Öyleyse "Tarih" sözcüğü için hem yaşanmış geçmişi adlandırmada hem de bu yaşanmış geçmişi konu edinen bilimi adlandırmada kullanılmaktadır diyebiliriz. Tarihin Batı Avrupa'da bir bilim dalı olarak özgürlüğüne kavuşması, felsefenin hâkimiyeti altından çıkması ise 19. Yüzyılı bulmakta ve tarih bilimi 19. Yüzyıldan sonra yeni bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Kesgin, 2014, s. 219-220).

Tarih ilmi, hiçbir dönem 19. Yüzyıl Batı Avrupa'sında tartışıldığı kadar yoğun olarak tartışılmamış ve konu edinilmemiştir. Ayrıca 19. Yüzyılda tarih üzerine söylenenler, Modern Çağ'ın tarihi kavrayışını hala belirlemeye devam etmektedir. Yine bu dönemde ortaya konulmuş olan Marx'ın tarih anlayışı, modern dünyanın tarihe bakışını en çok etkileyen tarih anlayışlarından birisi olmuştur. Marx ,"şimdiye kadarki bütün tarihin bir sınıflar mücadelesi tarihi" olduğunu ifade etmiş ve tarihe yeni bir perspektif kazandırmıştır. Marx tarih anlayışını, Hegel'in yönteminden etkilenerek kurmuş olsa da Hegel'i belli noktalarda eleştirerek geride bırakmış ve bu yaklaşımıyla modern toplumun sorunlarını sistematik bir biçimde ele alan ilk düşünürlerden birisi olmuştur (Göymen, 2007, s. 1-3).

Marx'ın felsefi sisteminin temelinde sadece Dünyayı anlamak, algılamak düşüncesi değil bunun da ötesine geçen dünyayı değiştirmek düşüncesi yer almaktadır. Aynı zamanda Marx, tarihin bir tekerrürden ibaret olduğunu, bu sebeple de Tarihte ilk kez yaşanan trajedi şeklinde son bulmuş bir olayın aynı şekilde ikinci kez gerçekleşmesinin ancak bir komedi olacağını dile getirmiştir. Marx'ın tarihsel hakikatleri ve tarihsel materyalizmi, toplumsal değişmenin sebepleriyle ilgili olarak doğrulanabilecek bir teori olmayı amaç edinmekte ve aynı zamanda onun tarih bilimine ve onun doğru şekilde anlaşılıp kavranmasına vermiş olduğu değeri de gözler önüne sermektedir.

Kısaca Marx'ın felsefesi, 19. Yüzyıl toplum felsefesi geleneğinin, en önemli örneğini meydana getirmektedir. Ancak Marx'ın felsefesini bir yüzyıla sığdırmak hiç şüphesiz ki büyük bir yanılgıdır. Marx'ın felsefesi yalnızca 19. Yüzyıl felsefesinden değil, Batı kültüründeki bütün büyük felsefe geleneklerinden radikal bir kopuşu gözler önüne sermektedir. Nitekim 20. Yüzyıl açısından da Marx'ın felsefesi, devrimci

(İhtilalci) ideolojinin bir simgesi olarak kendini göstermeye devam etmektedir (Cevizci, 2017, s. 856).

Biz de tüm bu sebeplerden ötürü Marx'ın tarih anlayışını ve düşüncelerini, insanı emeğinin kölesi yapan, metalaştıran, değersizleştiren günümüz kapitalist sistemi karşısında değerli görerek, bu konu üzerinde yapılacak bir incelemenin yararlı olabileceğini düşündük. Marx'ın düşüncelerini nasıl ki bir çağla sınırlandırmak mümkün değilse, aynı şekilde ortaya koymuş olduğu düşüncelerini de bir makalenin kapsamı içerisine sığdırarak tam anlamıyla anlatmak mümkün değildir. Bu çerçevede bizim bu makaledeki amacımız, Marx'ın bugün adınada içerisinde önemli problemler, çözümler, anlamlar barındıran düşüncelerini sistemli bir biçimde ortaya koyarak, bu düşüncelerle bağlantılı olan materyalist tarih anlayışını açıklamaktır. Bu sebeple, makalemizde ilk olarak; Karl Marx'ın içine doğduğu çevreye aileye, eğitim hayatına tarihsel bir bakış sunmaya çalıştık. Makalemizin ikinci bölümünde ise, Marx'ın tarih anlayışını daha doğru bir şekilde kavrayabilmemiz için, onun düşünce sisteminin temellerine yani yabancılaşma kavramına, kapitalizm eleştirisine ve komünist manifestosuna değindik. Son olarak ise, Marx'ın dünyayı algılamak değil değiştirmek düşüncesine dayanan ve tarihi ekonomi temelli sınıf çatışmalarının tarihi olarak gören, tarihsel materyalizm anlayışını elimizden geldiğince aydınlatmaya çalıştık.

Karl Marx (1818-1883)

Karl Marx, 5 Mayıs 1818' de Almanya'nın Ren bölgesindeki Trier şehrinde hahamların soyundan gelen, Yahudi asıllı burjuva bir ailede dünyaya gelmiştir. Annesinin aksine, Seküler bir eğitim alarak avukat olmuş, Aydınlanma taraftarı olan babası Heinrich Marx, Karl Marx'ı aydınlanmacı büyük düşünürlerle tanıştırmış bununla da kalmamış, Alman ve Yunan klasikleriyle tanışmasına da vesile olmuştur. Trier şehrinin 'Viyana kongresi' ile Prusya'ya bağlanmasıyla birlikte, Yahudiler sivil hakları konusunda çeşitli zorluklar yaşamaya başlamıştır. Bu dönemde Heinrich Marx avukatlık mesleğini kaybetmemek adına 1817 yılında Ilımlı Liberal Lutherci bir kiliseye geçmiş ve 1824 yılında da Protestanlığı kabul etmiştir. Heinrich Marx aldığı bu kararı ahlaki bir dönüşüm eylemi olarak değil de sadece tedbir amaçlı gerçekleştirilecek bir eylem olarak değerlendirmiştir. Marx ise babasının otoritelere ve güce boyun eğen itaatkâr tavrını hep eleştirmiştir. Marx'ın yetiştirilme döneminde, düşünce hayatını etkileyen bir nevi manevi akıl hocalığı yapan babası dışında Marx'a rol model olan isim ise üst sınıf Prusyalı kapı komşuları Ludwig von Wesphalen olmuştur. Ludwig von Wesphalen, Marx'ı Goethe'yi, Friedrich Schiller'i okumaya ve Yunan filozoflarının düşüncelerini öğrenmeye teşvik etmiştir. Daha sonraki dönemlerde Karl Marx, Trier Lisesinde eğitimini tamamlayarak, eğitim hayatına babasının da isteği üzerine on yedi yaşında, yani 1835' de Bonn Üniversitesi'nin Hukuk fakültesine başlamıştır.1836'da Boon Üniversitesinden ayrılarak Berlin Üniversitesine geçiş yapmıştır. Berlin Üniversitesine girdiğinde ise burada Hegel'in düşüncelerinden etkilenerek felsefe öğrenimine başlar. Özellikle de Genç Hegelcilerden (daha sonraları sol Hegelciler olarak da anılacaklardır) olan Bruno, Edgar Bauer ve Max Stirner gibi isimlerin katıldığı Hegel'in doktrinin incelenerek tartışıldığı ortamlara katılarak tam bir "salon adamı" olan Marx, öğrencilik yıllarında kendisini gelecekte bir felsefe profesörü olarak görmeye başlar. Ancak Bruno Bauer'in, Boon Üniversitesinden atılması ile Marx'ın üniversitede bir kadro edinme düşüncesi hayal olur ve öğrencilik hayatı da 1841'de Jena Üniversitesi'nde sunduğu "Demokritos ile Epikouros'un Doğa Felsefelerindeki

Farklılıklar Üzerine" doktora teziyle son bulur. Marx, Moses Hess'in istemiyle muhalefet Rheinische Zeitung gazetesinde de bir dizi makale yayınlar ve 10 ay sonrada gazetenin editörlük koltuğuna oturur. Ancak Marx'ın editörlük döneminde gazetenin devrimci ve demokratik tutumu artmış ve gazete hükümet tarafından sansürlere maruz bırakılmıştır. Bu sebeplerle gazete 1 Ocak 1843'te yayını durdurma kararı almış, Marx da tekrardan işsiz kalmıştır. Yine Marx, 1843'de işsiz olmasına rağmen, Prusya'nın soylu ailelerinden birinin kızı olan çocukluk aşkı Jenny von Westphalen ile evlenmiştir. Almanya'da artık iş bulmasının ne kadar zor olduğunu fark eden Marx, aynı yıl karısıyla beraber Paris'e taşınır (Coser, 2011, s. 69-72).

Marx, Paris'te Hegelci düşüncelerini sürdürmeye, tartışmaya devam etmiş ama aynı zamanda da Fransız sosyalizminden ve İngilizlerin Politik Ekonomisinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Bu nokta da "Marx'ın entelektüel yönelimini ve gelişimini şekillendiren Hegelcilik, sosyalizm ve politik ekonomiyi kendine has bir biçimde birleştirmiştir." (Şalak, 2015, s. 21).

Karl Marx, Arnould Ruge ile Deutsch-Französische Jahrbücher'in adıyla, sadece bir sayısı yayınlanmış olan bir dergi çıkarmış, bu dergideki kısa süreli yazılarında silahlara ve var olan her şeye amansız eleştiriler yaparak proletaryaya, yığınlara çağrılarda bulunarak devrimci bir profil çizmiştir.1844 yılında ise Paris'e gelen Friedrich Engels ile tanışmış, bu tanışıklık yıllarca sürecek bir dava arkadaşlığının başlangıcı olmuştur. Sonraki dönemlerde Prusya hükümetin ısrarlarıyla Marx, tehlikeli bir ihtilalci olarak görülerek 1845'de Paris'ten sürülmüş ve Brüksel'e gitmiştir. 1847 yılında Marx'ın yayınladığı ve ses getiren ilk eseri diyebileceğimiz "Felsefenin Sefaleti" adlı eser, Marx'ın döneminin Proudhon öğretisini yerle bir ettiği eseri olmuştur. Yine bu yıl Engels'le "Komünist birlik " adlı bir propaganda derneğine katılarak önemli roller almış ve bu birliğin Londra'da düzenlediği ikinci kongresinin de isteğiyle Engels'le birlikte 1848 Şubatında "Komünist Manifesto" yu yazmışlardır (Lenin, 2003, s. 12-13).

Engels 'le beraber kaleme aldıkları "Bu yapıt, duru ve parlak bir deha ile yeni bir dünya anlayışını, toplumsal yaşamı kucaklayan tutarlı bir materyalizmi; en geniş ve en derin gelişim öğretisi olarak diyalektiği; sınıf savaşı kuramını ve proletaryanın – yeni komünist toplum yaratıcısının- dünya tarihindeki devrimci rolünü açıklar." (Lenin, 2003, s. 13).

Marx,1848 yılında yaşanan devrimci ayaklanmalarla beraber Paris'e geri döner, ancak mart devriminden sonra Paris'ten de sürülür ve bu şekilde sürgünlerle geçen hayatının son dönemini 1849 'da ölene kadar ailesiyle birlikte yaşayacağı Londra'ya yerleşerek orada tamamlar. Marx, siyasal sürgünler dolayısıyla ekonomik sıkıntılar çektiği zor bir yaşam sürer. Bu mali sıkıntı yaşadığı dönemlerde en büyük mali destekçisi ise hiç şüphesiz dava arkadaşı Engels olur. Londra'ya yerleştiği sıralarda Marx, sürgün çevrelerinden uzak durmaya çalışarak, ekonomik politiğin incelenmesi üzerine yoğunlaşmaya ve materyalist tarih teorisini geliştirmeye çalışmış, Kapital (Birinci cilt), Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı (1859) adlı eserlerini kaleme almıştır. Marx, 1864'te Uluslararası Emekçiler Birliğinin, yani birinci Enternasyonal'in kuruluşunda yer alarak teorik yapıtlarının yanında siyasi mücadelenin de fiilen içerisinde bulunmuş ve örgütün benimsediği Enternasyonal'in açılış konuşmasını da bizzat kendisi kaleme almıştır. Bu dönemi izleyen sonraki dönemlerde Kapital'in yazarı ve Enternasyonal'in lideri olarak Karl Marx, büyük bir ilgi odağı olmuştur. Ancak bu rüya gibi dönem kısa sürmüş ve 1876'da Enternasyonal'in dağılması, daha sonrasında

gerçekleşen çeşitli devrimci hareketlerin başarısızlıkla sonuçlanması derken bir de hayatının son dönemlerinde yaşadığı hastalığı Marx'ı oldukça yıpratmıştır. Önce 1881' de karısını, daha sonrasında 1882'de de en büyük kızını kaybeden Marx, 14 Mart 1883'de sessiz sedasız hayata gözlerini yummuştur (Lenin, 2003, s.14-15).

Yaşadığı dönemde düşünceleri büyük yankılar uyandıran Marx, ölümünden sonra da düşünceleriyle felsefeyi, tarihi, sosyolojiyi ve ekonomiyi etkilemeye devam etmiştir. "Kendinden sonra Marx taraftarları iki ana kola ayrılmış, bunlardan birincisi sosyalist düzeni tedrici reformlarla gerçekleştirmek isteyen batıdaki sosyal demokrat partilerin temsil ettiği revizyonist sosyalizm; ikincisi ise 1917 yılında Bolşevik ayaklanmasıyla iktidara gelen devrimci komünizmdir. Marxsizm, Rusya'da Leninizm ve Stalinizm ile ideolojik gelişimini tecrübe etmiştir. Lenin, Marxizm ile Leninizmi uzlaştırmaya çalışmıştır. Bunu iki açıdan gerçekleştirmiştir. Birincisi Marxsizmi Rusya'nın özel şartlarına uyarlamış; ikinci olarak da işçi devriminin teorisi ve pratiğini geliştirmiştir." (Topakkaya, 2009, s. 75).

Marx'ın düşünce sisteminin temelleri: yabancılaşma kavramı, kapitalizm eleştirisi ve komünist manifestosu

Marx, tüm düşüncelerinin fikri kökenini Hegel ve Feuerbach'tan aldığı yabancılaşma kavramı üzerine oturtmuştur. Ancak bu isimlerden farklı olarak Marx, düşüncelerini tarihsel materyalizm etrafında konumlandırmayı tercih etmiş, böylelikle de kendinden önceki felsefelerden kopuşun simgesi haline gelmiştir. Bu sebeple, Marx'ın felsefesini tam anlamıyla anlayabilmek adına Hegel'in ve Feurbach'ın yabancılaşmayı ele alış biçimlerine Marx'ın getirdiği eleştirilere kısaca bakmak gerekir. Marx'a göre Hegel, yabancılaşma anlayışında nesneleşme ile yabancılaşmayı özdeş kabul etmiş ve dolayısıyla da nesneleşmeyi kötü bir şeymiş gibi algılamıştır. Marx ise Hegel'in aksine nesneleşmenin insan ve doğanın bütünleşmesini sağladığını ve bir kötülük barındırmadığını düşünür. Marx'a göre Hegel, yabancılaşmayı içsel ve bilinçsel düzeyde ele almış, yabancılaşmanın sadece düşüncede üstesinden gelmiş, pratikte hiçbir aşama katedememiş ve eyleme geçememiştir. Feurbach ise yabancılaşmayı, insanın toplumsal, tarihsel boyutunu göz ardı ederek tek yönlü bir biçimde değerlendirmiş ve insanı kendini aşan bir varlık olarak tanımlayarak, sadece soyut insanın yabancılaşmasını konu edinmiştir (Aydoğan, 2015, s. 277-278).

Marx ise tüm bu yabancılaşma tanımlarından farklı olarak, yabancılaşmayı kapitalist üretim tarzının insanla olan ilişkisi içerisinde değerlendirerek, sosyal bir gerçekliği açıklamaya yönelmiştir. Böylelikle felsefe tarihi içerisinde yabancılaşma kavramını ilk kullanan isim Marx olmasa da yabancılaşma kavramının iktisadi bir olgu olarak ele alınıp, kapitalist bir üretim tarzı ile birlikte, somut bir çerçevede ortaya koyulması Marx ile mümkün olmuştur (Demir, 2018, s. 63-65).

Marx'ın düşüncelerini temellendirdiği en önemli kavramlardan biri olan yabancılaşma kavramı, onun insan görüşünden de ayrı düşünülemez. Çünkü Marx'da ekonomik, politik, dini, tüm yabancılaşmaların öznesi insandır. Marx'a göre insan, diğer canlılar gibi bir doğa varlığıdır, ancak bunun yanında insanın en temel özelliği hayatta kalabilmek için gerekli araçları üretmek zorunda olmasıdır. Bu sebeple Marx'ın üzerinde en çok durduğu yabancılaşma türü; insanın emeğine, ürününe olan yabancılaşmasını konu alan ve tarihinde konusunu oluşturan ekonomik yabancılaşmadır. Ekonomik yabancılaşmaya geçmeden, dini ve politik yabancılaşma hakkında da birkaç şey söylemeliyiz.

Öncelikle şunu bilmemiz gerekir; Marx'da ortaya konulan din eleştirileri beraberinde gelecek olan tüm eleştirilerin temelini oluşturmakta, diğer eleştirilerin hazırlık koşulunu meydana getirmektedir. Kutsala yani Tanrısal olana saygısını kaybeden insan, varoluş sürecindeki arayışında, üst-insan veya insan olmayanı bulma yolculuğu içinde kendi yansıması dışında bir şey bulamamaktadır. Yöneltilen din dışı eleştirilerin esası şu şekilde formüle edilmektedir: İnsanı var eden din değil, dini var eden insandır. Din kendini henüz bulamamış veya kendini yitirmiş olan insanın kendi bilinci ve duygusunu oluşturmaktadır. Lakin insan, yalnızca somut dünyanın dışında var olan soyut bir özden ibaret değildir. Kendi dünyasının dışında insan, devlet ve toplum tarafından da şekillendirilmektedir. Devlet ve toplum tarafından alt-üst edilmiş insan dünyasının, tersine çevrilmiş bilinci ise dini oluşturmuştur. Din, dünyanın genel mantığını ve teorilerini ansiklopedik bir şekilde sunan, halkların tinsel çerçevede eylemlerinin ahlaksal onaylayıcısı, aklayıcısı, tamamlayıcısı ve teselli edicisi olarak evrensel bir temel sunarak, reel bir özü bulunmayan insani özün doğa-üstü boyuttaki gerçekleştiricisi olmaktadır. Dolayısıyla dine karşı bir mücadele ortaya koymak, doğrudan olmasa bile dolaylı yoldan dinin tinselliğini oluşturmuş olan reel dünyaya karşı da mücadele vermek anlamına gelir. Dinsel manada yaşanan üzüntü, hem gerçek üzüntünün ifadesi hem de gerçek üzüntüye karşı ortaya konulmuş olan protestonun ifadesini oluşturmaktadır. Bu bakımdan din, halkların gerçek mutluluğa ulaşmasını engelleyen aldatıcı bir mutluluk sunmakta ve halkların, toplumların afyonu olmaktadır. Yani Marx'da halkın gerçek mutluluğa erişmesi demek; halkın içinde bulunduğu kendi durumuyla ilgili yanılsamalarından kurtulması, aynı zamanda yanılsamalara ihtiyaç duyacağı her türlü durumdan vazgeçmesi ve dini ortadan kaldırması anlamına gelir. Onun din eleştirisi, insanı yanılsamalarından kurtararak akıl çağına eriştirmekte, kendi gerçekliğini fark ettirerek insanı aldatıcı güneşler etrafında değil, gerçek güneşi olan kendi etrafında dönmeye sevk etmektedir (Marx, 2009, s. 191-192).

Yani "Marx'a göre, İnsanlık din konusunda bir dönüm noktasına gelmiştir; kutsalın ve tanrının kendisinin bir yansıması olduğunu fark eden insan aradığı gerçekliği, kendisinde bulmuştur. Marx ateist bakış açısıyla din hakkında şu genellemelere ulaşmıştır: Din, insanî bir üründür, ancak "dini yapan insan" soyut bir varlık değil, devletle ilişki içinde olan toplumsal insandır. Devlet ve toplum, din aracılığıyla gerçekliği tersine çevirir, ancak din, sadece devlet var olsun diye var olmamıştır. Din, aynı zamanda, halkın mantığı; onun onur, coşku, ahlâk, teselli ve onanma arayışının evrensel bir tezahürünü de oluşturmaktadır. İnsanî özün metafizik yorumu olarak din, insanın kendine, topluma ve gerçekliğe yabancılaşmasını sağlayan, insanlığın çocukluk dönemine ait bir yanılsamadır. Marx'ın felsefi olmayan bu politik din yorumu, dinin ortadan kaldırılması ve insanın kendi yolunu aydınlatarak gerçek mutluluğa erişmesi gerektiğini söyler." (Özyurt, 2014, s. 215).

Dolaysıyla da "Marx, dinsel olanın politik olanı değil, politik olanın dinsel olanı biçimlendirdiğini düşünür. Ona göre Devlet, din ilişkisinde etken olan taraftır." 1842 yılında başlayan Rheinischen Zeitung gazetesinde yazarlık ve editörlük kariyeri boyunca kaleme aldığı yazılar onun materyalist bir perspektifle modern devletin kendisini din olgusu vasıtasıyla kutsallaştırmasının çelişkilerini analiz ettiği yazılar olmuştur (Özyurt, 2014, s. 212).

Marx din eleştirisiyle birlikte, kendi sosyalist dünya görüşü çerçevesinde toplumun bütüncül bir eleştirisini de sunmaktadır Bununla beraber Marx, spekülatif

felsefeyi de toplumsal bir kuram haline getirmeye çalışmakta ve eleştirilerinin merkezine de ideolojileri ve dini yerleştirmektedir. (Özyurt, 2014, s. 214-215).

Marx'a göre ideolojilerde, din gibi gerçeklik hakkında yanlış bilinç algısı oluşturmaktadır. Bu yanlış bilinç toplumda üst yapıyı elinde bulunduran sınıfın, yönetilen sınıfa kendi sınıf ideolojisini aşılamasıyla ortaya çıkmaktadır. Yani bu haliyle, yönetilen ve gerçekliği olduğu gibi algılamayan işçi sınıfı, kapitalist sistem içerisinde kapitalistler tarafından sömürülmekte ve bir yabancılaşma süreci içerisinde kendini kaybetmektedir.

Bu sebeple de Marx'da ortaya konulan dinin eleştirisi, insanı aşağılayarak, köleleştirerek, yüz üstü bırakarak, hor görülen bir varlık konumuna getiren tüm ilişkilerin tersine çevrilmesi demektir (Marx, 2009, s. 201).

Din eleştirisini ise iktisadi yabancılaşma üzerinde temellendiren Marx, aynı zamanda tüm yabancılaşma biçimlerinin temelinde de iktisadi yabancılaşma olduğunu, esas olarak bunun aşılması gerektiğini düşünür. Çünkü dini yabancılaşma, insanın bir bilinçlilik anında, iç dünyasında gerçekleşen düşünsel yabancılaşmadır. Âmâ iktisadi/ekonomik yabancılaşma dediğimiz yabancılaşma, gerçek hayatın bizzat kendisidir ve bu nedenle hem iç dünyayı hem de dış dünyayı birden kapsar (Özyurt, 2014, s. 218).

Marx, bir sosyalist olarak ekonomik yabancılaşma aşıldığında dinin kendiliğinden ortadan kalkacağını ve dinin sosyalizme karşısında güçlü bir rakip olamayacağını düşünür. (Özyurt, 2014, s. 220-221).

Marx, 19. Yüzyılda ortaya çıkan sömürücü kapitalist üretim tarzının, insanı iktisadi/ekonomik yabancılaşmaya götürdüğünü ve bu yabancılaşmanın da insanın kendi özünü gerçekleştirmesini engellediğini dile getirir. Bu sebeple de ortaya koyduğu düşünceleriyle Marx, kapitalist sistemin karşısında durmakta ve sınıfsız bir toplumu açığa çıkarmaya çalışmaktadır (Demir, 2018, s. 63).

Yani Marx'ın din eleştirisi, reel dünyanın siyasal ve ekonomik yapısının bir eleştirisini de içerisinde barındırmaktadır. Marx'ın 1844 yılında kaleme aldığı 'Ekonomik ve Felsefî Elyazmaları' adlı eserinde ekonomik yabancılaşmaları dinsel yabancılaşmalarla açıklamamıştır. Daha sonraki yıllarda yazacağı 'Kapital' adlı eserinde ise nasıl ki insanın beyninin bir ürünü olan dinin, insanı yönetmesi söz konusuysa yine aynı şekilde insanın kendi emeğinin ürünü olan kapitalizmin de insanı yönetmesinin söz konusu olduğundan bahsetmektedir. Marx içinde bulunduğu çağda yaşanan dinden uzaklaşma olgusunu da doğrudan doğruya endüstriyel siyasetle ilintili bir şekilde açıklamaya çalışır. Marx'a göre çağlar boyunca insan, ürettiği ürün üzerinde kendi emeğinden çok metafizik güçlerin daha etkili olduğunu düşünmüş, ürettikleri şeylerin en iyilerini Tanrılara adamıştır. Endüstrinin ortaya çıkması doğanın insana, emeğine üstünlüğünü ortadan kaldırmış ve esas üreticinin Tanrı olduğu düşüncesi yerini insana bırakmış, insana kendi emeğinin değerini kavratmıştır. Marx'a göre ortaya çıkan bu durumda insan, dinden uzaklaşmakta ve sonu komünizme giden bir çizgide ilerlemektedir (Özyurt, 2014, s. 216-218).

"Komünizmi ise özel mülkiyetin ya da insanın kendine yabancılaşmasının olumlu şekilde aşılması ve dolayısıyla insanî öze insan tarafından ve insan için gerçekten sahip olunması olarak tanımlar. İnsan-insan, insan-doğa çatışması Marx'a göre komünizmde çözülür." (Özyurt, 2014, s. 218).

Dolayısıyla Marx'da, ekonomik yabancılaşma insanın özünü oluşturan üretim ve üretim süreci kavramlarından hareketle temellendirilmektedir. Marx'ın teorisinde doğa ile insan ilişkisi çerçevesinde anlatılan iktisadi yabancılaşmanın ilk aşaması; işçinin emeğine, kendi ürettiği ürüne yabancılaşmasıyla başlar. İnsan, doğanın ona hem yaşamak için sunduğu ürünleri hem de çalışmak için sunduğu araçları sahiplendikçe git gide kendi ürettiği nesnesinin kölesi haline gelir. İşçi ile ürettiği ürün arasına ters orantı girer ve işçi ürettikleri tarafından tüketilir. Yani işçi ne kadar çok üretirse o kadar yoksullaşır. İşçinin emeği ile yarattığı metalar, emeğe yabancılaşarak başka bir şeye dönüşür ve yarattığı şeye dönüşen işçi, kendini metalaştırır ve en az yarattığı meta kadar ucuzlar. Yabancılaşmanın ikinci aşaması ise kapitalist sitemde, doğanın üretim etkinliğiyle beraber insanın bir eseriymiş gibi görülerek sahiplendiği aşamadır. Aslında üretim, hem insan güçlerinin beraber çalışmasının en önemli örneğini, hem de insanın potansiyellerini ortaya çıkaran bir etkinlik olarak doğanın sınırlarının geliştirip dönüştürülmesine yeni olanaklar sunan bir aracıdır. Ancak kapitalist düzen işçiyi dışsal bir biçimde, kendi potansiyeli için değil de kapitalist için çalışmaya zorlar ve işçi üretim etkinliğinde çalışmaya yabancılaşır. Bu sebeple de Marx, üretim etkinliği olarak gerçekleştirilecek çalışmayı, proletaryayı mutsuz eden, olumsuzlayan dışsal bir şey olarak değerlendirir. Yabancılaşmanın üçüncü aşaması ise, insanın kendi türüne yabancılaşmasıdır. İnsan için özsel bir önem taşıyan sadece bilinçte değil, real dünyada da bir karşılığı olan ve onu diğer hayvanlardan ayıran üretimde, insan kendi üretim nesnesinden uzaklaştırılırsa kendine ve kendi türüne de yabancılaşır (Aydoğan, 2015, s. 278).

Marx da yabancılaşma ilk olarak işçinin arzu ve isteklerinin göz ardı edilip kapitalist üretim sistemi içerisinde zorla dayatılan iş bölümüyle birlikte ortaya çıkmaktadır. Kapitalist sistemlerde işçiler insan doğasına göre kendi yeteneklerini özgürce ifade edebilecekleri ve dönüştürebilecekleri bir iş alanından mahrum bırakılmakta ve dolayısıyla işi evini geçindirmek, hayatını idame ettirebilmek için katlanmak zorunda olduğu bir angarya olarak görmektedir (Demir, 2018, s. 65).

Kapitalist üretim tarzında "İş, işçiye dışsaldır. ...onun doğasının bir parçası değildir; o, sonuçta yaptığı işte kendisini gerçekleştiremez; ancak kendisini inkâr eder. ... Bu nedenle işçi yalnızca boş zamanı süresince kendisini yuvasında hisseder, işte ise yuvasız hisseder. İşte (işçi) kendisine değil, başka bir kişiye aittir". Kapitalist üretim, emeğin varlığıyla doğrudan mümkün olan bir süreçtir. Ancak bu sistemde insanın emeğiyle ürettiği ürünün üretim sürecinin sonunda kendi denetiminden çıkmasıyla beraber insan emeğine ve kendisine yabancılaşmaktadır. Kapitalist sistemde insanlar ihtiyaçları ve potansiyelleriyle uyumlu bir etkinlik gerçekleştiremezler. Aksine işçinin gerçekleştireceği etkinlik kapitalist tarafından belirlenmekte -işçinin belli çalışma koşulları, yani üreteceği kar, mal miktarı, çalışacağı saat, çalışma şekli- işçiyi mutlu etmeyen ve yeteneklerini hiçe sayan, sonucunda yabancılaşmaya götüren bir etkinlik olmaktadır. İşçi bu kapitalist sistemde üretir, ürettikçe yoksullaşır, kendine olan saygısını kaybetmeye başlar, bedensel ve zihinsel olarak kendini tüketir. Bu sistem içerisinde işçi adeta makinenin bir uzantısına dönüşür. İkinci aşamada ise; olumsuz çalışma koşulları içerisinde üretim yapan işçi, üretim aşamasının sonucunda ürettiği ürüne yabancılaşır. İşçi, kapitalist üretim tarzı içerisinde ne kadar çok çalışırsa kapitalistin sermayesini o kadar arttırır. Ancak ürettiği ürünün kapitalist pazarda ücretlendirilmesiyle birlikte işçinin karşısına farklı bir ürün olarak çıkması söz konusu

olur. Yani kapitalist sermaye ne kadar zenginleşirse işçi o kadar yoksullaşır (Demir, 2018, s. 65-66).

Yani Marx'a göre "İşçi ne kadar çok servet üretirse, üretiminin gücü ve kapsamı ne kadar artsa, kendisi de o kadar yoksullaşır. Ne kadar çok meta yaratırsa kendisi de bir meta olarak o kadar ucuzlar. Şeyler dünyasının artan değeriyle doğrudan doğruya orantılı olarak insanlar dünyası değersizleşir. Emek yalnız meta üretmez; kendini ve bir meta olarak işçiyi de üretir – ve bunu meta ürettiği oranda gerçekleştirir. Bu olgu göstermektedir ki emeğin ürettiği nesne –emeğin ürünü- emeğin karşısına yabancı bir şey, kendini üretenden bağımsız bir güç olarak dikilir. Emeğin ürünü, bir nesneye aktarılmış, maddeleşmiş emektir: Emeğin nesneleştirilmesidir… Emeğin bu gerçekleşmesi, işçiler için gerçekliğin yok olması şeklinde görünür; nesneleşme, nesnenin yok oluşu ve nesneye kölelik, mülk sahibi ise yabancılaşma, başkalaşma olarak ortaya çıkar " (Marx, 2013, s. 75).

İşçinin ürettiği ürünün işçiye yabancı bir nesne olarak var olması kapitalist üretim sisteminin ürünü gerçekte üreten değerin emek olduğunu onu üreten işçinin bu durumu idrak edecek bilinç düzeyinde olmamasıyla ilişkilidir. İşçi bu durumu fark edip örgütlü bir mücadeleye girişmedikçe kapitalist üretim koşulları değişmeyecektir. Bu durumu fark eden işçi yabancılaşmayı fark etmeyen işçiye kıyasla daha yoğun yaşayacaktır. Marx insanın yabancılaşmasının üçüncü kategorisini kendine olan yabancılaşma olduğunu dile getirir. İnsan, ailesinin ve kendi geçimini sağlamak adına kendi doğasından ve özünden uzaklaşarak kapitalist tarafından konulan koşullarda çalışmak zorundadır. Çalıştıkça tükenen insan, artık sadece yemek içmek gayesiyle üretim yapar ve üretmediği takdirde işten atılma korkusuyla ruhsal ve zihinsel olarak kendini hem kendi özüne hem de kendi emeğiyle yarattığı ürüne karşı değersiz görür. İşçi, kapitalist sistemdeki uzmanlaşmayla beraber makinanın bir dişlisi haline gelmekte ve bu çalışma sistemi insanın yeteneğini ve yegâneliğini ortadan kaldırarak onu düzen içerisinde yok etmektedir. Kısaca Marx'a göre insan, kapitalist üretim tarzıyla birlikte onu diğer canlı türlerinden ayıran, üstün olan insani niteliklerinden koparılmış olur (Demir, 2018, s. 67).

Kapitalist düzen içerisinde çalışmak, insan hayatı için potansiyellerin açığa çıkacağı bir fırsat alanı olmaktan çıkmış ve çalışmak insan için hayatta kalmanın aracı haline gelmiştir. Marx kapitalistin de işçi gibi bu sistem içerisinde bedensel ve zihinsel açılardan insanlıktan çıktığını, ancak üretim süreci içerisinde gene de işçiden ayrıcalıklı bir konumda olduğunu söyler. Yabancılaşmanın etkisiyle birlikte işçi gibi insani özelliklerini kaybeden kapitalistler nesneleri satın alarak var olabildiklerini düşünürler ve bu kapitalizmin ilerleyen evrelerinde kapitalistlerin dünyadaki varlık nedenlerini sadece ne kadar çok paraya sahip olduklarına göre tanımlamalarına sebep olur. Marx'ın ortaya koyduğu yabancılaşma kuramı 'şeyleşme'yi yani meta fetişizmini de barındırmaktadır. Kapitalist üretim tarzı sonucu ortaya işçinin emeği ile ortaya çıkan metanın işçinin karşısına bir güç unsuru olarak koyulması durumu işçinin bilincini şeyleştirir hale getirir. Meta üretimi, insan ürünlerinin kapitalist üretim tarzı sonucunda insandan bağımsız bir varlık haline gelmesiyle ortaya çıkan ekonomik yabancılaşmayı konu alır. Marx'a göre şeyleşme yabancılaşmanın bir sonucudur. Şeyleşme sonucunda sahip olduğumuz bilinç bizim kendi öz bilincimiz olmayıp, toplumun bize dışarıdan dayattığı bir bilinç durumudur, bu durum bilincin yabancılaşma halini oluşturur. Bu yabancılaşma hali de kapitalist sistemlerde paranın her şeyi satın alabileceği ve insanlar arasındaki ilişkilerin, şeyler arasındaki ilişkilere dönüşmesiyle somut bir hal alır.

Çağdaş kapitalist toplumlarda ise bu yabancılaşma, üretim sürecini de aşarak toplumsal hayattaki bütün alanları etkisi altına almıştır. Yaygınlaşan bu tüketim kültürü, gelenekler ve alışkanlıklar yoluyla benimsenerek hayat tarzı haline gelmiştir. Böyle bir hayat tarzıyla kendini tanımlayan insanlar, tükettikleri nesneleri, kimliği ve karakteri haline getirmiştir. Kapitalist toplum, insanı yalnızca sahip olduğu nesneler üzerinden tanımlanmaya ve değerli görülmeye başlamıştır (Demir, 2018, s. 68-70).

Kapitalist sistemlerde işçinin, üretim ilişkisinde emeğine yabancılaşmış olması bir yanıyla negatif bir özellikleri taşırken, bir yanıyla da pozitif bir özellik taşımaktadır. Bu durumu şu şekilde ifade edebiliriz; negatif yön, işçinin emeğine yabancılaşmasıdır, pozitif yön ise yabancılaşmaya maruz kalan işçinin yabancılaşmayı aşacak bir bilinç geliştirmesidir. Yani Marx'a göre yabancılaşma ile birlikte proletarya hem bir sınıf olduğunun bilincine varacak hem de sınıfsız bir dünya kurmanın önünü açacak, yabancılaşmayı ortadan kaldıracaktır. Kapitalist sistemdeki özel mülkiyetin ve iş bölümünün ortadan kaldırılması yabancılaşmayı da ortadan kaldıracaktır. Marx'a göre yabancılaşmanın ve sınıfların olmadığı toplum ise komünist toplum olacaktır. Kapitalizmin geldiği son noktada yabancılaşma ancak, üretim ilişkileri proletarya sınıfının önderliğinde insanların sahip oldukları potansiyelleri doğrultusunda yeniden düzenlenerek, özel mülkiyetin ve toplumsal sınıfların ortadan kaldırılmasıyla aşılabilecektir. İnsanlığın kapitalist sitemin getirmiş olduğu yabancılaşmadan kurtuluşu, Marx'a göre proletarya sınıfının öncülüğünde yapılacak olan bir devrimle gerçekleşecektir. Bu devrim, kapitalizmin insanı köleleştiren sisteminden kurtularak özgürleşmek, tüm dayatmalara başkaldırmak ve yeniden insanlaşmak demektir. Bununla birlikte kapitalist iş bölümü ortadan kaldırılacak, sınıfsız ve komünist toplumun önü açılacaktır. Kapitalist sistemin ürününü yaratan proletarya sınıfı, artık kendinde sınıf olmaktan çıkarak üretim sürecinin en önemli unsuru olduğunu fark edecek ve kendisi için sınıf olmayı başaracaktır. Kendisi için sınıf olmayı başaran proletarya, tarihi tüm insanlar adına değiştirecek, insanları yabancılaşmadan kurtaracak bir bilinç seviyesine yükselerek, sınıfsız toplumu inşa edecektir. Marx, işçi sınıfının bilinçlendirilmesinde ise toplumun aydın kesimine büyük sorumluluk yükler (Demir, 2018, s. 71-72).

Dünyanın eski düzenin yıkılışının habercisi olacak olan bu proletarya sınıfı, endüstriyel gelişme adımlarının atılmasıyla beraber il olarak Almanya'da ortaya çıkmaya başlamıştır. Proletarya, doğal sebeplerden kaynaklanan yoksullukla değil, yapay olarak üretilen yoksullukla beraber ortaya çıkmış ve toplumsal sınıfların orta katmanlarının yıkılmasıyla meydana gelen insansal yığını oluşturmuştur. Marx, Almanya'nın pratik biçimde olanaklı görünen yegâne kurtuluşunu, insanın en üstün özünün insan olduğunu ilan eden teorinin kabulü ile gerçekleştirilecek bir kurtuluş olduğunu düşünür. Bu noktada Almanya da tek bir kölelik biçimini ortadan kaldırmak için bütün kölelik biçimlerini ortadan kaldırmak ve devrim yapmak için de baştan aşağı bir devrim yapmak gerekir. Bu açıdan da Almanın kurtuluşu, insanın kurtuluşu anlamına gelmekte ve kurtuluşun başını felsefe, kalbini ise proletarya oluşturmaktadır (Marx, 2009, s. 208-209).

Yani "Öz olarak olmasa bile, biçim olarak, proletaryanın burjuvaziyle savaşımı ilkin ulusal bir savaşım olmaktadır. Her ülkenin proletaryası, kuşkusuz, her şeyden önce kendi burjuvazisiyle hesaplaşmalıdır." (Marx & Engels, 2011, s. 129).

Tüm bu yabancılaşmalardan kurtulmanın yegâne yolu ise Marx'a göre burjuvaziye karşı proletarya aracılığıyla gerçekleştirilecek bir devrimle, özel mülkiyetlerin ortadan kaldırıldığı komünist bir sisteme geçmekle mümkündür. "Özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasıyla, üretimin komünist tarzda düzenlenmesiyle ve ona içkin olan insanın kendi ürettiği ürüne duyduğu yabancılığın ortadan kaldırılmasıyla, arz-talep ilişkisinin kudretini buhara dönüştürür ve insanlar mübadeleyi, üretimi, karşılıklı davranış biçimini yeniden kendi denetimleri altına alırlar." (Marx & Engels, 2013, s. 43).

Özel mülkiyetten kurtuluş gerçekleştiğinde ise; din, aile, devlet gibi yapılar artık aşılacak ve hukuk, bilim, sanat gibi alanlarda da ideolojik yaklaşımlar son bulacaktır (Özyurt, 2014, s. 218).

Marx, yukarıda belirttiğimiz düşünceleri çerçevesinde 1848 yılında F. Engels'le birlikte Avrupa'nın kutsallarının karşısına komünizmi yerleştirdikleri 'Komünist manifesto' adlı bir eser kalem almıştır. Onlar bu eserde, Avrupa'nın yaşadığı burjuva devrimi üzerinden hareketle bu devrimle beraber yükselen burjuvazinin tasvirini yaparak, meydana gelen devrimin, oplumun düşünce hayatı ve yapısı üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Burjuva sınıfı, insana dinin aksine öte dünya mutluluğu değil, bu dünya mutluluğunu vaat ederek tarih sahnesinde geleneksel toplumların değerlerini de yerle bir edecek devrimci bir rol oynamıştır. Burjuvazi, dini değerlerin tam karşısına parayı konumlandırmış ve bilim adamını da din adamını da bu yapının bir çalışanı haline getirmiştir. Burjuvazinin getirmiş olduğu kapitalist sitemde tek değer kabul edilen para yüzünden, üretim güçlerinin devamlı değişimi ve gelişimi toplumsal şartları istikrarsızlaştırmış, aile içindeki duygusal ilişkileri bile materyalist bir şekilde yorumlayarak, bu değerleri zedelemiştir. Marx, içinde yaşadığı 19.Yüzyılda burjuvazi devrimiyle birlikte, siyasi özgürleşmelerin, laikleşmenin, dinin kamusal alandan özel alana taşınmasına tanıklık etmiş, yaşanan bu değişimi büyük bir ilerleme olarak değerlendirmiştir. Lakin Marx, değişimin doğurduğu tüm sonuçları olumlu görmemiştir. Burjuva devrimi ile beraber kollektif dindarlığın yerini bireysel dindarlığa bıraktığını söylemiştir.(Özyurt, 2014, s. 233).

"Komünist Manifesto 'da ifade edildiği gibi, kapitalist toplumlarda dinsel ve siyasal aldatmacaların peçesi arkasına gizlenen sömürünün yerini böylece çırılçıplak, utanmasız, dolaysız, acımasız sömürü almıştır." (Özyurt, 2014, s. 233).

Marx'ın 'Komünist Manifesto' adlı eseri ayrıca parti propagandası olarak sosyal ve politik hareketin başlatıcısı olmuş, onun düşüncelerinin sadece felsefi düşünceler olmadığını somut biçimde gözler önüne sermiştir (Özyurt, 2014, s. 225).

Kısaca Marx, tüm hayatı boyunca insanla ilgili evrensel ve genel geçer kabullerde bulunarak, sosyalizmle din olgusunun da tamamen aşılacağı yönünde kehanetler öne sürmüş, insanlarda sonu komünizme doğru ilerleyecek olan sosyalist bir bilinç oluşturarak kapitalist sistemi değiştirmeye çalışmıştır. Ayrıca o, düşüncelerinde hiçbir zaman dine karşı bir hoşgörü bulundurmamış, dini bir yanılsama ve ideoloji olarak değerlendirmiştir (Özyurt, 2014, s. 238).

Marx, Tarihi ise insanın yabancılaşması ve bu yabancılaşmadan kurtulma süreci olarak değerlendirmiştir. Tarihteki bu yabancılaşmayı çözecek ve tarihi sonlandıracak olanın ise komünizm olduğunu ifade etmiştir. Komünizm ise egemen halkların hep birden ve eş zamanlı olarak gerçekleştirecekleri bir eylemle mümkün olacaktır. Yani komünizm Marx'a oluşturulması gereken bir durum ya da gerçekliğin kendisini

uydurmak zorunda olduğu bir ideal değildir, gerçek bir harekettir (Aydoğan, 2015, s. 278).

Tüm bu söylediklerimiz ışığında Marx'da "Tarihin görevi de gerçeğin öteki dünyasının yitip gitmesinden sonra, bu dünyanın gerçeğini ortaya koymaktır. İnsanın öz yabancılaşmasının kutsal biçimlerini bir kez ortaya çıkardıktan sonra, kutsal-olmayan biçimleri içindeki öz yabancılaşmayı da ortaya çıkarmak, ilkin tarihin hizmetinde olan felsefenin görevidir. Böylece gökyüzünün eleştirisi yeryüzünün eleştirisine, dinin eleştirisi hukukun eleştirisine, tanrıbilimin eleştirisi de siyasetin eleştirisine dönüşmektedir" diyebiliriz (Marx, 2009, s. 193).

Marx'ın tarih anlayışı: tarihsel materyalizm

Marx'ın tarih anlayışını detaylı bir şekilde ele almadan önce tarihsel materyalizmin tanımını yapmak gerekir. Tarihsel materyalizm, K. Marx ve F. Engels tarafından kurulan bir görüş olup, ana hatlarıyla tarihin, sosyal ve ekonomik gelişiminin diyalektik yasaya göre gerçekleştiğini iddia eden felsefi bir akımdır (Topakkaya, 2009, s. 65).

Başka bir ifadeyle söyleyecek olursak; maddeci tarih anlayışı, toplumun gelişmesi sürecini zıtların karşılaşıp çarpışması olarak ele alan diyalektiktir. Yani Marx tarih anlayışında, tarihte olup biten şeylerin kaynağı veya kökenine bakmak yerine, gelişmesine ilgi göstermektedir. Çünkü ona göre insanlık tarihi maddi bir temele dayanmaktadır (Beer, 1956, s. 37-38).

Marx'ın tarih anlayışını ortaya koyarken, kendinden önceki tarih, toplum, insan hakkında ortaya koyulmuş olan düşüncelerin yanlışlıkları ve eksikliklerini peygamberimsi bir söylemle, radikal bir biçimde dile getirerek eleştirdiğini ve tüm felsefi çabalarını yabancılaşma sorunu ile insanın din gibi yanılsamalarından kurtulması üzerine yoğunlaştırılarak kendi sitemini oluşturduğunu daha önceki bölümde ifade etmiştik. Marx, Hegel'le idealizmin son noktaya ulaştığını, bu yüzden de diyalektik yaklaşım mantığına göre idealizmin ardında materyalizmin gelmesi gerektiğini dile getirmiş ve söylemleriyle de diyalektik materyalizmi sistemleştirmiştir.'Alman İdeolojisi' adlı eserinde tarih anlayışını kapsamlı şekilde ele alan Marx, tarihin ancak ampirik bir şekilde analiz edilerek anlaşılabilir olabileceğini ve bunun da tarih felsefesiyle değil, ancak tarih bilimi ile gerçekleştirilebileceğini dile getirmektedir. Çünkü Marx'a göre, insanı diğer canlılardan ayıran ve farklı kılan özellik, insanların düşünebilmeleri değil de üretebilmeleridir. Toplumda bulunan zihinsel üretimler, o toplumun maddi yapısının bir ürünü olarak ortaya çıkacak ve yaşam bilincini bu üretim faaliyetleri belirleyecektir. Marx'a göre insanın dışında bağımsız bir varlık olarak bilinç bulunmadığına göre, insanların düşünceleri ve gerçek yaşamları arasında kurulacak olan ilişkinin bilimsel anlamda tespitini yapılabilecektir. İşte bu nedenle Marx, insani problemlerin temelini düşüncede değil üretim yapısında ve üretim ilişkilerinde aramaktadır (Özyurt, 2014, s. 222-225).

Böylece Marx, materyalist tarih anlayışı çerçevesinde tarihi, ekonomik ilişkiler ekseninde değerlendirmiş ve kendinden önceki filozofların aksine tarihi olaylarda ekonomiyi tek sorumlu olarak kabul ederek ona büyük bir önem atfetmiştir. Marx'ın bu düşüncelerinde çağında yaşanan toplumsal olayların ve devrimlerin etkisi büyüktür (Öz, 2008, s. 35).

İngiliz endüstri devrimiyle birlikte, toplumun yaşamış olduğu değişim herkes tarafından fark edilmiş, maddeci tarih anlayışı metodunun unsurları elbette Marx'dan öncede ortaya konulmuştur. Ancak, tüm bu düşünceleri Hegel' in diyalektiğiyle toplayan, bir araştırma metodu olarak sosyalizmin ve tarihin hizmetime sunan ilk düşünür Marx olmuştur (Beer, 1956, s. 50-51).

Düşünsel kariyerine Hegelci bir bakışla başlamış olan Marx, sonrasında kendi sistemini Hegel'in idealizmini eleştirerek oluşturmuş ve temellendirmiştir. Marx Hegel eleştirisinde, Hegel'in bütün gerçekliği ideanın bir açılımı olarak görmesini ve devletinde politik toplumun biçimlenmesinde öncelikli etken olduğunu öne sürmesini hata olarak değerlendirmiştir. Hegel'in idealizminin aksine Marx, materyalist bir gerçekliği ön planda tutan tarih ve toplum anlayışını benimsemiştir. Bu anlayış çerçevesinde politik hayatın ve fikirlerin, iktisadi hayatın karakteri aracılığıyla belirlendiğini ileri sürmüştür (Cevizci, 2012, s. 295).

Yani Hegel, ortaya koyduğu idealist diyalektiği maddenin ilk olarak düşünceden doğduğunu üzerine temellenirken, Marx ortaya koyduğu materyalist diyalektiği, hareketin ve de gelişmenin ilk olarak düşüncede değil maddede gerçekleştiği düşüncesi üzerinde temellenmektedir. Marx bu haliyle diyalektiği, maddeyi düşünceden üreten bir diyalektik olmaktan çıkartmış, düşünceyi maddeden üreten bir diyalektik haline getirmiş. Marx, toplumsal sorunları çözümlemede tarihsel materyalist diyalektik anlayışı benimsemiş, ekonomiyi de toplumsal ve siyasi hayatında belirleyicisi olarak görmüştür. Çünkü Tarihsel materyalizm, toplumda ve toplumsal yapıda meydana gelen değişim ve dönüşümlerin teorik anlamda analizini sunmaktadır.

Marx'ın 'Kapital'in birinci cildinde kaleme almış olduğu şekilde kendi diyalektik anlayışının, Hegel'in diyalektik anlayışından farkını şöyle ifade etmektedir: "Benim diyalektik yöntemim, temelinde, Hegelci diyalektik yöntemden yalnızca farklı değil, onun doğrudan karşıtıdır. Hegel için, idea adı altında bağımsız bir özneye bile dönüştürdüğü düşünme süreci, bu sürecin sadece dış görünüşünü oluşturan gerçekliğin demiurgosudur. Bendeyse, tam tersine, düşünsel olan, maddi olanın insan kafasına yerleştirilmiş ve tercüme edilmiş biçiminden başka bir şey değildir… Hegel'de diyalektik baş aşağı durur. Gizemsel kabuğun içindeki rasyonel özü bulmak için, tersine çevrilmesi gerekir" (Marx, 2011, s. 28-29).

Yani Marx, tarihin öznesini Hegel gibi dünya tini veyahut akıl olarak görmemektedir. Marx'ın tarih anlayışında da bir akıl ebetteki vardır. Ama bu akıl, maddi ilişkilerin belirlemiş olduğu bir bilinç durumudur. Yani ona göre varlığı esasında belirleyen şey bilinç olmamakta, bilinci belirleyen şey varlık ve toplum olmaktadır. Kısaca Marx'da tarihi belirlemekte olan şey tinsel bir töz olmamakta, maddi ilişkiler ağı olarak değerlendirilen toplumun sosyo-ekonomik yapısı olmaktadır. Bu maddi ilişkiler ise üretim araçlarının oluşturmuş olduğu üretim güçleri ve üretim ilişkileri ile anlaşılabilir. Üretim güçleri derken kastedilen iş aygıtları; makineler, insani beceri ve tekniklerken, üretim ilişkilerinde kastedilen şey; üreten ve tüketen insanlar arasındaki toplumsal ilişkiler olmuştur. Üretim güçleri genel olarak sürekli bir gelişme gösterirken, üretim ilişkileri uzun süre genellikle değişim göstermeden kalabilir. Üretim güçleri ve üretim ilişkileri arasında yaşanan bu bağdaşmazlık üst düzeylere çıktığında sadece devrim yoluyla giderilebilecek antagonizmalara neden olur. Üretim ilişkilerini ilkel toplum dışında ilk etkileyen şey ise özel mülkiyet olmuştur. Buradan da üretim araçlarına sahip olanlar ile olmayanlar arasında sınıflaşma doğmuştur. Süreç, Hegel'de

olduğu gibi Marx'da da dünya halklarının birliğine doğru ilerlemiştir. Bu ilerleme sıralarında sınıfların yerlerindeki ve niteliklerindeki değişmeler üretim güçlerinin niteliklerinin farklılıklarıyla belirlenir. Örneğin, burjuva sınıfı endüstriyel üretim tarzını o da proletarya denen sınıfı doğurmuştur. Marx ve Engels, Hegel'in tarihte tinin taşıyıcısı olarak birçok önemli halktan bahsetmesi gibi dünya tarihine geçmiş olan birkaç sınıftan bahseder. İlk olarak ise köleler sınıfı gelmektedir. Bunu Ortaçağ'da feodal egemen, Yeni Çağ'da da burjuva veyahut kapitalist sınıf takip etmektedir. Marx bu üç sınıfta da baskıcı ve özgürlükten yoksun toplumsal düzenlemelerin hâkim olduğunu dile getirir ve proletarya denen son sınıfı ise kendi gücü ile beraber sınıf toplumunu ve var olan toplumdaki özgürlüksüzlüğü ortadan kaldıracak sınıf olarak görür. Ona göre gerçek özgürlüğe proletaryanın gücüyle ulaşılacaktır. (Özlem, 2015, s.166-167)

Marx, Yeni Çağda ortaya çıkan kapitalist sistemle birlikte, kapitalist sınıf ve proletarya sınıfı arasında üretim güçleri ve üretim ilişkileri dolayısıyla yaşanan çatışmaların sınıfsız toplum biçimi olarak sosyalizmi doğuracağını düşünür. Sosyalizmin doğuşu ise proletaryanın bilinçlenerek yapacağı bir devrimle gerçekleşecek ve bu nokta insanlık tarihinin yani Komünizmin başlangıcı olacaktır.

Bu sınıfsız toplumun özgürlüğü, Hegel 'deki biçimiyle ahlaklı yurttaşlar tarafından oluşturulacak olan akılsal bir hukuk devletinin özgürlüğü olmayıp, özgür bir şekilde üretim ve tüketim yapabilen insanların oluşturacağı bir özgürlük olacaktır ve gerçekleştirilecek olan bu sınıfsız toplumun özgürlüğü proletarya devrimi ile gerçekleşecek, gerçek bir tarihte ancak bu devrimden sonra başlayacaktır. Bu noktaya ise bilimsel bir kesinlikle varılacak ve Hegel 'de olduğu gibi bu tarihin sonu değil, gerçek insanlık tarihinin başlangıcı olacaktır. Bunun için de Marx ve Engels, 'biz yalnızca bir bilim tanırız o da tarihtir' diyerek materyalist tabana dayanan ve bütün toplum tarihinin anlaşılmasını sağlayan bir anahtar öne sürmektedirler. Öne sürülen bu anahtar emeğin gelişim tarihidir. Tarihin özünü ise insanın etkinliğinde bulunmaktadırlar. İlk tarihsel eylem de üretimdir ve bu tarihin olabilirliğini belirleyen ana koşuldur. Bu koşuldan da üretim güçleri ve iş bölümüne dayanan üretim ilişkileri meydana gelir. Buna göre de tarihte dört tip toplumsal şekillenme bulunur. Bunlar; Asya tipi, antik tipi, feodal tipi ve burjuva tipidir. Bir toplumsal biçimden diğerine geçiş devrimlerle meydana gelir. Bu evrelerin hiç birinde tam manasıyla özgürlük bulunmaz, çünkü özgürlük yalnızca devrimle gerçekleştirilecek olan sınıfsız bir toplumla yani komünizm ile birlikte gelir (Özlem, 2015, s.166-167).

Bu bakımdan Marx'a göre, "Tarihin, dinin, felsefenin ve bütün öteki teorilerin devindirici gücü, eleştiri değil, devrimdir. Bu tarih anlayışı, tarihin sonunun, "tinin tini" olarak "özbilinç" te erimek olmadığını, ama her evrede, maddi bir sonucun bulunduğunu gösterir." (Marx& Engels, 2013, s. 70).

Marx'a göre insan da, doğadan farklı olarak, düşünceye, iradeye ve çeşitli yeteneklere sahip bir varlıktır ve yaşamını devam ettirebilmek, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için çalışmak ve üretmek zorundadır. İnsanın bir toplum içerisinde yaşaması, varlığını devam ettirebilmesi için üretmesi ve doğadaki sınırlı kaynaklar dolayısıyla da ürettiğini bölüşerek tüketmesi gerekmektedir Bu sebeple denilebilir ki; insanlar kendilerini ve de toplumlarını maddi olarak toplumsal emek aracığıyla üretebilirler. Toplumsal emek aracılığıyla üretme süreci aynı zamanda insanın doğayı dönüştürme sürecini de kapsamaktadır. İnsanın hayatını devam ettirebilmek ihtiyaçlarını

karşılayabilmek için doğaya karşı üretmek zorunda olması Marx'a göre tarihsel diyalektik materyalizmin başlangıç noktasıdır. Buradaki çelişki, doğanın bir maddesi olan insanın doğayı kendi maddesi haline getirmesi ve doğada egemenliğini geliştirmesi ile başlar, daha sonra insanın kendisiyle ve toplumsal yanıyla çatışmaya girerek, yabancılaşması süreçleriyle devam eder.

Marx ve Engels'in, 'biz yalnızca bir bilim tanırız o da tarihtir' diyerek, Tarihi tek bilim olarak kabul etmeleri doğa bilimine karşıtlık olarak algılanmamalıdır. Çünkü doğanın kendisi de Marx'a göre tarihsel bir üründür. Doğa bilimleri yalnızca, doğanın insanın emeği ve üretimi ile şekillendirilmesi süreci içerisinde ortaya çıkar. Evrim kuramında da belirtildiği gibi doğa da zamana bağlı olarak gelişir ve kendi tarihini yapar. Tarihte doğa yasalarının hâkim olduğu farklılaşmış bir doğal süreçtir ve bu süreç gerçek insanların emeği ile oluşturulmuştur. Yani tarihin konusu olan insan ve toplumda doğanın bir ürünüdür. Doğada körü körüne bir determinizm söz konusu iken, tarihte insanın bilinçli bir şekilde hedef koymasıyla oluşmuş olan bir şey söz konusu değildir. Yani tarihte rastlantılar bulunsa da bunlara bağlı olan içkin genel yasalar da vardır ve söz konusu olan bu yasalar zorunlu olarak üretim tarzları ile ilişkilendirilir. Örneğin Marx'a göre bu açıdan baktığımızda en zorunlu tarih yasaları ekonomi yasaları olarak görülebilir (Özlem, 2015, s. 167-169).

Marx'da bu yasalar çerçevesinde insanların, fikirlerini, anlayışlarını ve bilinçlerini, maddi yaşamın, maddi ilişkilerin bir ürünü olarak görmektedir. Yani Marx'a göre "Bilinç hiçbir zaman bilinçli varlıktan başka bir şey olamaz ve insanların varlığı, onların gerçek yaşam süreçleridir."(Marx& Engels,2013, s. 66).

Bilincin belirleyicisi yaşamdır ve bu sebeple bilinç toplumsal bir üründür. Bilinç, öncelikle çevresinin bilincine vararak bilinçlenmeye başlamış olan bireyin kendisi ve kendisi dışındaki öteki kişileri, şeylerin ve hayvansal doğanın bilincidir. Birey bu bilinçle, ilk aşamada bir toplum içerisinde yaşadığının bilinciyle çevresindeki bireylerle ilişki kurmasının zorunluluğunu idrak eder. Bu bilinç, hayvansal bir sürü bilincidir ve insandaki içgüdü yerini bilinçli bir içgüdüye bırakır. Kabilesel bilince sahip olan insan nüfusunun çoğalması üretkenliğinin ve gereksinimlerinin artmasıyla beraber doğal olarak iş bölümü ortaya çıkar. Bu iş bölümü maddi ve zihinsel iş bölümünün meydana gelmesiyle gerçek anlamda bir iş bölümü haline gelir ve bu aşamadan sonra bilinç felsefenin, Tanrı bilimin, ahlakın oluşturulması aşamasına geçer. Böylelikle insanlar, bilinci gerçek tarihsel ilerlemeyle beraber geliştirirler (Marx& Engels, 2013, s. 67-68).

Marx'a göre tarihsel ilişkiler söz konusu olduğunda bilincin tek başına bir önemi yoktur. Çünkü bilinç, iş bölümünün ortaya çıkmasıyla birlikte üretim gücü ve toplum durumuyla çelişki içerisine girebilir. Böyle bir çelişki içine girilmemesi için iş bölümünün ortadan kaldırılması gerekir. (Marx & Engels, 2013a, s. 39).

"Zira işin bölüşümü yapılmaya başlanır başlanmaz, artık herkesin kendisine dayatılan ve içinden çıkamayacağı belirli ve kesin bir faaliyet alanı vardır. Avcıdır, balıkçıdır, çobandır ya da eleştirel eleştirmendir ve geçim araçlarını kaybetrnek istemiyorsa eğer, öyle de kalmak zorundadır." (Marx & Engels, 2013a, s. 41)

İnsanlık tarihini maddi bir temele dayandıran Marx, bu sebeple tarihin de ister istemez ekonomik kuvvetlerin kontrolü altında olduğunu dile getirmektedir. Ona göre insan ilişkilerinde arkada yatan sebepler her ne olursa olsun alt planındaki en önemli etken maddi çıkarlardır. Sınıflar bu çıkarların kolektif yönünü ifade ederler ve bu haliyle tarih, sınıf çatışmasının tarihi olmaktan başka bir anlam ifade etmemektedir. Bu

kabulünün ardına Marx, insanların geçirdiği tarihsel evreleri de bir sınıflandırmaya tabii tutmuştur. Ona göre bu sınıflandırma ise şu şekildedir; kandaş kabilelerin bağıl eşit bireyleri olarak avcılık, çobanlık ve tarım yaptıkları süreç, köleler olarak, para sahiplerinin atölyelerinde çalıştırıldıkları süreç, toprağa bağlı köylüler olarak ailecek çalışıp kazandıkları mahsul üzerinden, arazinin mülkiyetini elinde bulunduran bir aristokrasi mensuplarına vergi ödedikleri süreç, sanayi işçileri olarak kapitalistlere ait işletmelerde çalışıp ücret aldıkları süreç seklindedir (Öz, 2008, s. 24-25).

Böylece Marx 'ta tarihin konusu; insanın üretici gücü olarak kendini göstermektedir. Çünkü ona göre insanın eylemlerini açığa çıkaran, biçimlendiren şey insanın üretici gücü ve ilişkileri etrafında belirlenmekte ve bu durum da tarihin konusunu oluşturmaktadır (Öz, 2008, s. 32).

Yani Marx'a göre tarih, Hegel'in iddia ettiği gibi tinsel bir süreç değildir, tarih ekonomi temelli üretim ilişkilerinin ve sınıf çatışmalarının tarihidir. Bu sebeple de Marx, Hegel'in sistematiğinin kendisini değil, âmâ içeriğini değiştirmek gerektiğini düşünmüş ve Hegel'in tarih felsefesini bir dönüşüme tabi tutarak buradan etkileri geniş olmuş olan bambaşka bir içerikle materyalist tarih felsefesi ortaya koymuştur. Tarih felsefesinin sistematiğini gerçek ilişkileri temel alarak doldurmak istemiş, ekonomik ilişkilerin toplumsal yapıyı ve tarihsel süreci nasıl etkilediğini anlamaya çalışmış ve kendinden önceki filozofların aksine dünyayı değiştirmek için çabalamıştır (Özlem, 2015,s. 165).

Sonuç

Konuyu toparlayacak olursak; Marx 19. Yüzyıl da sanayide, siyasette ve fikirlerde yaşanan büyük devrimlere tanıklık etmiş, değişen dünyayı tarihin değişmez yaslarını bularak anlamaya çalışmış ve materyalist temele dayanan tarih anlayışını da bu çerçeve de ortaya koymuştur. Tüm düşüncelerini materyalist bir diyalektik üzerine kurmuş olan Marx, sistemini kurarken Hegel'in diyalektik yönteminden etkilense de Hegel 'den farklı olarak idealizmin yerine materyalizmi yerleştirerek, tüm toplumu ve tarihi materyalist bir çerçevede değerlendirmeyi tercih etmiştir. Marx, çağdaşlarından farklı olarak kapitalizmin iyi bir analizini sunmakla kalmamış, analiz ederek eleştirdiği kapitalist dünyayı aynı zamanda değiştirmek de istemiştir.

Marx, ortaya koyduğu tüm sorunların gerçek kaynağını, kapitalist ekonomide bulmuş, tarihi de ekonomi temelli sınıf çatmalarının tarih olarak görmüş ve bu sınıf çatışmalarının da üretim araçlarını elinde bulunduranlar ve bulundurmayanlar arasında sürüp gitmekte olduğunu ifade etmiştir. Bizce de Marx, tarihi ekonomi temelli ilişkiler çerçevesinde okurken pek de haksız sayılmamaktadır. Zira tarihsel sürece baktığımızda yapılmış olan tüm icatların, keşiflerin, ilerlemelerin ekonomiyi desteklemek adına atılmış adımlardan oluştuğunu görmemiz mümkündür. İnsanlar ekonomik faaliyetleri, paranın kullanılmadığı tarih öncesi dönemde takas usulüyle yürütürken, paranın kullanımı ile beraber parasal sistem üzerinden yürütülmeye başlanmıştır. Yani ekonomik faaliyet; doğada sınırlı halde bulunan kaynakların üretimi ve tüketiminin, ticaret aracılığıyla toplumlar ve bireyler arasında bölüştürülmesi faaliyetidir. Kapitalizm ise ,bu ekonomik faaliyetleri kar amacı gözeterek yapan, üretilecek ürünün arz talep dengesi toplumunun yararına olacak şekilde değilde doğrudan üretim araçlarını elinde bulunduran sermaye sahibinin yararını gözetecek şekilde belirleyen bir sistemdir.

Bu sitem içerisinde her şeyin değeri para ile ölçülmektedir. Örneğin; kapitalizmde sizin mutlu ve başarılı olup olmamanız kazandığınız parayla, önemli biri olup olmadığınız marka giyip giyinip giyinememeniz, bir cafeye oturduğunda masaya son model telefonunuzu ve araba anahtarınızı koyup koymamanızla, eşinizi veya annenizi sevip sevmediğiniz özel günlerde onlara güzel hediyeler alıp almadığınızla doğru orantılı hale gelmiştir. Zira kapitalizm her şeyin para ile alınabildiği bir sitemdir; gücün, saygının, sevginin, eğitimin… Kapitalist sitem size öncelikle sitem çarkı içerisinde bir iş sunmakta ve daha sonrasında ise sizi sonu gelmez yapay ihtiyaçlar sıralayarak, sizi tüketim çarkının içine hapsetmektedir. Siz gerçekten ihtiyacınız olmasa da kapitalizmin size sunduğu yapay ihtiyaçlarınızı karşılamak adına, kendi kendinizi daha çok çalışmak zorunda hissetmeye başlarsınız. Mesala; güzel bir siteden ev almak istediğinizde, o evi almak için daha çok çalışacaksınız ve belki de 10 yıl sonra istediğiniz o evi alacaksınız. Âmâ evi aldığınız an kapitalizmin ihtiyaç hiyerarşisi, size böyle güzel bir sitede yaşadığınıza göre oraya uygun mobilyalar, giysiler, ayakkabılar, çantalar almanız gerektiğini söyleyecek ve size bunların eksikliğini fazlasıyla hissettirecektir. Aynı sitede oturduğunuz insanların, arabalarının ve yazlıklarının olması, size bunlarında çok önemli ihtiyaçlar olduğu, mesajı verecek ve her şeyin hep daha fazlasını isteyen insan doğası, kapitalist siteminin insanın tüketim ihtiyacını kamçılayan doğasıyla buluşunca, insanı durdurulamaz bir tüketim varlığına dönüştürmektedir. Sadece para ve güce değer veren bu kapitalist sistem, insanı tüketim çılgınlığına sürükleyerek, insanlar arasındaki ilişkileri rekabet temelli ilişkilere dönüştürmektedir. Kapitalist sitem insanın içine işlediğinde ise insanı sürekli bir mutsuzluk ve memnuniyetsizlik haline sürüklemekte, bitmeyen ihtiyaçlar dolayısıyla insanın hırsı, kazanma arzusu da hiç bitmemektedir. Bu yüzden kapitalist sistem içerisindeki insan, elindeki ile yetinmeyi ve mutlu olmayı öğrenememektedir.

Kapitalist sistemde iki temel sınıf bulunmaktadır. : burjuva(yönetenler) ve proletarya(yönetilenler).İnsanlar, yöneten pozisyonunda olabilecek ve bir üst sınıfa geçebilmek için her türlü yolu deneyecek ve daima birbirleri için bir tehdit oluşturacaklalardır. Kapitalizmin en önemli kuralı, en yüksek çıkarı elde etmekten geçer ve herkes kendi çıkarını elde etmek için ona göre davranırsa, ekonomik refah artar. Bu temel kuralı insanları kendi varoluşlarına, emeklerine ve çevresine yabancılaştırmakta insanı bencil bir rekabet varlığına dönüştürmektedir. Ancak insanlar arasındaki bu rekabet, eşit temellerde başlamayan, haksız bir rekabettir. Zira miras yoluyla veyahut başka yollarla baştan sermayeye sahip olanlar, sermayeye sahip olmayanlara göre daima önde olacaklardır. Yani sermayeye ve üretim araçlarına sahip olmayan işçi sınıfı, kapitalist sistemde sermaye sahiplerinin servetlerine servet eklemek için daha çok çalışacak, ama bunun karşılığında hep daha az kazanacaktır Yani kapitalizmin doğasını sömürü oluşturmaktadır. Çünkü kapitalizm, büyük balığın küçük balığı yediği, bir sitemdir.

Marx, tamda bu sistemin kendisini eleştirmekte, düşüncelerle materyalist bir çerçevede anladığı ve anlatmaya çalıştığı dünyayı eleştirmekle kalmamakta değiştirmeye de çalışmaktadır. Çünkü kapitalist sistemde gerçekleştirilen üretim, insanın kendi istek ve ihtiyaçlarını özgürce gerçekleştirdiği bir üretim değildir. Kapitalist sistemde işçi, kapitalistin istediklerini, kapitalistin fabrikasında üretmekte, kendi ürettiği ürüne kapitalisttin biçtiği fiyat ve kendisine ödediği ücret arasındaki fark dolayısıyla erişememektedir. İşçi kapitalist sistemde, kendini gerçekleştirme özgürlüğünü kaybetmekte ve emeğini satarak, kendini tüketmektedir. Kapitalist sitemin

devam etmesinin en büyük nedeni kapitalistlerin işçilere, kendi özgürlüklerini kapitalistler için daha çok çalışarak, kazanacakları para ile elde edebileceklerine inandırmalarından kaynaklanır. Kapitalist sistem içerisinde işçinin özgürlüğü, çok çalışıp para biriktirip kendi üretim araçlarına sahip olarak bir gün kapitalist olabileceği umudunda yatmakta ve kapitalist sistem, işçisini de kapitalini de böyle bir kısır döngü içerisinde tekrar tekrar üretmektedir. Kapitalist sistemin devam edebilmesi devamlı bir tüketim kültürünün oluşmasıyla mümkündür. Bu üretim kültüründe, üretim arz-talep dengesi etrafında şekillenir. Âmâ bireylerin neyi talep edeceği, sermayeyi elinde bulunduran güçlerce belirlenir ve bu istenen talep de bireylere eğitim, sosyal çevre, reklamlar, vb. aracılığıyla aşılanır. Bu noktada birey, yaşamını devam ettirmek adına gerçekten ihtiyaç duymadığı ürünleri elde etmek için durmadan, diğer bireylerle rekabet haline girer ve durmadan çalışır. Birey, ürettikçe yoksullaşır, sermaye sahibi ise gitgide zenginleşir ve sınıflar arasındaki sosyal fark git gide daha da artar.

Böylece kapitalist sistemde yönetici sınıf; eğitimi, dini, siyaseti, sanatı ve birçok yapıyı kendi konumunu korumak ve sömürü faaliyetlerini maskelemek için kullanmaktadır. Marx ortaya koyduğu düşünceleriyle, insanları bu yanlış bilinç durumundan kurtararak, sömürü maskesinin perdesini kaldırmak ve onları yaratıcı temellere dayanan özlerini gerçekleştirebildikleri üretim faaliyetleriyle tekrardan buluşturarak, özgürlüklerine kavuşturmak ister. Marx kapitalizmin yok oluşunun anahtarının ise, kapitalist sistemle ortaya çıkmış olan proletarya (işçi) sınıfında, kapitalizmin yine kendisinde bulur. Kapitalizmin, proletarya öncülüğünde gerçekleşecek devrimle çözüleceğini öngörür. Kapitalizmin sonunu getirecek olan bu devrim, proletaryanın üretim içerisindeki kendi yerinin önemini kavraması ve kapitalistlerin oluşturduğu yanlış bilinç algısından kurtulmasıyla birlikte mümkün olacaktır. Proletarya, kapitalizmi, iş bölümünü, yabancılaşmayı, sosyal sınıfları ortadan kaldıracak ve sınıfsız toplumu yani komünizmi kuracaktır. Marx tarihi, insanın yabancılaşması ve bu yabancılaşmadan kurtulması süreci olarak değerlendirmiş, gerçek insanlık tarihinin başlangıcının da tarihteki yabancılaşmaları çözecek olan Komünizm de bulmuştur.

Marx, Tarih içerisinde bu düşünceleriyle ölümünden önce ve sonra kapitalizme savaş açmış olsa da içinde yaşadığımız çağa baktığımızda, ne yazık ki bu savaşın kapitalizmin zaferiyle sonuçlandığını görmemiz mümkündür. Ancak yine de, Marx'ın insanlığın yaşadığı acıların, eşitsizliklerin kaynağını bularak, tarihin yapı taşlarını, yasalarını ortaya koyma isteğini takdir etmekte ve bu çalışmalarını bugün adına da hala değerli görmekteyiz. Marx'ın kapitalizm karşısında sunduğu komünizm önerisinin mümkün olup olmayacağı veya kapitalist sistem tarafında yetiştirilmiş olan bizlerin, kapitalist bir dünyada yaşayarak sömürüye dayanmayan, tamamen insanın doğasına uygun üretimler ve insani ilişkiler kurabileceğimiz komünist bir sistemi ortaya koyup koyamayacağız elbette tartışmaya açık ve oldukça kapsamlı bir konudur. Ancak bu konu bizim makalemizin kapsamını aşmaktadır. Bu sebeple biz makalemiz de, Karl Marx'ın fikirlerini sizlere yeniden hatırlatmaya, günümüz dünyasını yeniden yorumlayabileceğimiz ve değerlendirebileceğimiz bir bakış açısını sunmaya çalıştık. İçinde bulunduğumuz kapitalist sistemin bizi nasıl tükettiğini, yok ettiğini, insanı üretici varlıklar olmaktan çıkararak, nasıl iyi birer tüketicilere dönüştürdüğünü, yabancılaştırarak, nasıl duygularımızın yerine sadece parayı koyan bir sistem olduğunu Marx'ın tarih anlayışı ve eleştirileri kapsamında ortaya koymaya çalıştık. Marx'ın iddia ettiği gibi dünyada bir değişim/devrim yaratmak sadece proletarya sınıfının

bilinçlendirilmesi ile değil, tüm insanlığın bilinçlendirilmesinde yatmaktadır. Bugün kapitalist sistemin parçası olan bizler, tüm insanlığı bilinçlendirme gayretiyle, yanlış bilinç algısının yerine gerçekliği koyma gayretiyle hareket etmeliyiz. Bu bilinçlendirme eylemiyle beraber, paranın yerini; insani değerler ve duygular, bencillik ve rekabet temelli insani ilişkilerin yerini ise; eşitlik ve adalet temelli ilişkilere bırakacak, insanlık doğaya ve insana hak ettiği değeri vermeyi yeniden öğrenecektir. Bu bilinç değişikliği, bizim dünyayı değiştirme yolunda atacağımız en büyük adım olacaktır. Umuyoruz ki böylece eşitlik, adalet ve özgürlük çerçevesinde toplumsal hayatta yeniden yükseltilecek olan insani değerler, bize bugünün acımasız kapitalist dünyası karşısında insanca ve hep beraber yaşamanın yollarını göstererek, daha iyi ve daha güzel bir dünya-düzen alternatifi sunacaktır.

Kaynaklar

Aydoğan, E. (2015). *Marx Ve Öncüllerinde Yabancılaşma Kavramı*. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi Journal of Social Sciences, Sayı 54, s. 273-282.

Beer, M. (1956). *Hegel'in Felsefesi Ve Marx'ın Tarih Anlayışı*. (Çev: F. Sabit). İstanbul: Öncü Kitapevi.

Cevizci, A. (2017). *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Say Yayınları.

Cevizci, A. (2012). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.

C0SER, L. A. (2011). *Sosyolojik Düşüncenin Ustaları: Tarihsel ve Toplumsal Bağlamlarında Fikirler*. (Çev: H. Hülür, S.Toker & İ. Mazman,). Ankara: De ki Yayınları.

Göymen, A. Y. (2007). Hegel Ve Marx'ın Tarih Anlayışlarının Karşılaştırılması (yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversite Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Marx, K. & Engels, F. (2013). Din Üzerine. [Elektronik Sürüm]. (Çev: K. Güvenç). Ankara: Sol yayınları.

Marx, K. (2011). *Kapital: Ekonomi Politiğin Eleştirisi Cilt: 1*. [Elektronik Sürüm]. (Çev: M. Selik, N. Satlıgan). Ankara: Odak Yayınevi.

Marx, K. (2009). *Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştiri*. [Elektronik Sürüm]. (Çev: K.Somer,). Ankara: Sol Yayınları.

Marx, K. & Engels, F. (2013a). *Alman İdeolojisi.* [Elektronik Sürüm]. (Çev: T. Ok, O. Geridönmez). İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Marx, K. & Engels, F. (2011). *Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri*. [Elektronik Sürüm]. (Çev: M. Erdost). Ankara: Sol yayınları.

Marx, K. (2013).*1844 Elyazmaları*. [Elektronik Sürüm]. (Çev: M. Belge). İstanbul: Birikim Yayınları.

Demir, Z. (2018) *Karl Marx'ın Bakış Açısından Kapitalist Toplumda Yabancılaşma Ve Sonuçları*. Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, Cilt 3,Sayı 5, s. 63-74.

Kesgin, A. (2014). *Tarihçi, Bağlam Ve Tarihsel Bilgi Üzerine*. Felsefe Dünyası Dergisi, Sayı 60, s.218-243.

Lenin, V. İ.(2003). *Karl Marks Marksizmin Bir Açıklaması Ve Kısa Bir Biyografik Özeti* .[Elektronik Sürüm].(V. Erdoğdu, Çev.). Ankara: Sol yayınları.

Öz, Ş. (2008). *Marksist Tarih Felsefesine Giriş*, Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 12, s.21-37.

Özlem, D. (2015). Tarih Felsefesi. İstanbul: Notos Kitap Yayınevi.

Özyurt, C. (2014).*Marx 'ta Yanılsama Ve İdeoloji Olarak Din*, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 2, s. 207-240.

Şalak, M. (2015). Karl Marx ve Max Weber'in Sosyolojisinde Din Tartışması, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi) , İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Topakkaya, A. (2009). *Tarihsel Materyalizm Ve Diyalektik*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 27, s.65-77.

Topakkaya, A. (2008). *Tarihsel Materyalizm Bağlamında Marx'ı Yeniden Okumak*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal Of International Social Research, Sayı 3, s.378-395.